

УДК 368:336.02(06)

Чвортко Л. А.

кандидат економічних наук, доцент

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

м. Умань, Україна

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ У СТРАХОВОМУ СЕКТОРІ

Розвиток страхування, поряд з іншими фінансовими продуктами, є невід'ємним елементом, який забезпечує формування фінансової інклюзії – ключового чинника зниження рівня бідності та підвищення добробуту населення.

Фінансова інклюзія у страховому секторі визначається нами як можливість страхового захисту всіх категорій потенційних страхувальників від ризиків через страхові механізми, а також як можливість учасників страхових відносин отримувати вигоди від страхування [2, с. 155].

В Україні, попри певні позитивні зрушення, якими характеризувалась страхова діяльність у довоєнний період, показники розвитку страхового ринку вказують на низький рівень його інклюзивності. Тривалий час рівень проникнення страхування в економіку країни характеризувався вкрай низькими значеннями: страхові платежі в структурі ВВП країни в середньому становили трохи більше 1,0% (рис. 1). Однак, починаючи з 2020 р., показники діяльності страхового сектору ще більше погіршилися через пандемію COVID-19 та збройну російську агресію. Внаслідок цих негативних процесів частка страхування в структурі ВВП країни скоротилася до 0,72% у 2023 р.

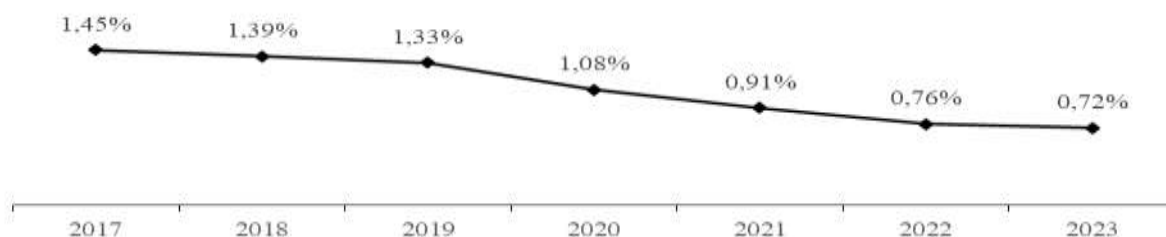

Рисунок 1 - Динаміка частки страхування в структурі ВВП України у 2017-2023 рр., %.

Значення показника проникнення страхування в українську економіку є значно нижчим за відповідні середні показники країн Центральної, Східної та Північної Європи. Це пояснюється особливостями структури економіки та відмінностями рівнів добробуту й ставлення до страхування серед суб'єктів господарювання і населення. Водночас, вищий рівень проникнення страхування тісно пов'язаний з підвищеною стійкістю економік, особливо під час фінансових криз, оскільки, страхові ринки у таких країнах активно сприяють інвестиційним процесам у різних сферах економіки. Мобілізуючи значні ресурси, вони здатні покривати великі потреби в капіталі на тривалі періоди часу. Наприклад, у 2022 році у Люксембурзі, який лідирує за середнім рівнем проникнення, цей показник становив 34,8%; у Данії – 11,0%, в Ірландії, Франції та Швеції – перевищує 10%. Всі ці країни характеризуються високим рівнем доступності страхових послуг, розвиненою страховою культурою, а також високим рівнем фінансової та цифрової грамотності.

Сучасний стан розвитку страхового ринку України яскраво ілюструє динаміка страхових премій, яка характеризується чіткою тенденцією до зниження (рис. 2). Це свідчить про негативний вплив економічної нестабільності, зниження платоспроможності населення та бізнесу, а також обмежені можливості для зростання страхових компаній в умовах високого рівня ризиків.

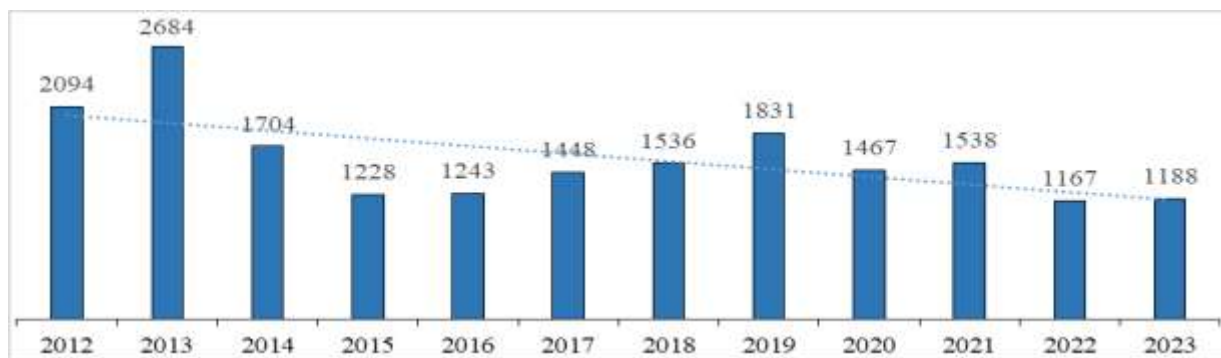

Рисунок 2 - Динаміка обсягу надходжень страхових премій в Україні у 2012-2023 рр., млн євро.

Одним із наслідків російсько-української війни для страховиків стало значне падіння продажів, особливо через роздрібні канали, збільшення кількості звернень клієнтів щодо відтермінування чергових страхових платежів та розірвання договорів страхування тощо. Водночас нестабільність викликає недовіру до надійності фінансового ринку та страхових компаній і знижує бажання людей користуватися їхніми послугами.

Попри складне операційне середовище і, як наслідок, зменшення кількості учасників та зниження ключових показників, ринок зберігає певний потенціал для подальшого відновлення та розвитку. Умови для поступального інклюзивного розвитку страхового ринку України були створені ще до початку повномасштабного російського вторгнення. Страховики націлені на пошук нових векторів розвитку страхування, щоб забезпечити страховий захист громадян та виконання соціальних завдань держави.

Варто зазначити, що сучасне українське суспільство стає дедалі більш залежним від безперервного та невідворотного інноваційного прогресу як домінуючого шляху розвитку, а здатність до інновацій є своєрідним індикатором ефективності сучасної організації соціальних систем на різних рівнях. Ці процеси зумовлюють необхідність підвищення рівня фінансової та цифрової грамотності, зростання якої значною мірою визначає фінансову інклюзію в страховому секторі.

Основна мета фінансової грамотності полягає у зміні поведінки людини через надання їй необхідної інформації та формування практичних навичок для пошуку джерел та ефективного використання фінансових продуктів з мінімальними фінансовими ризиками, а також впровадження інших дієвих заходів для покращення свого фінансового добробуту [5]. Використання фінансової інформації та застосування фінансових знань на практиці зазвичай «означає краще управління грошима, досягнення фінансових цілей та уникнення стресу, пов'язаного з фінансовими проблемами» [1]. Саме фінансова грамотність дає можливість людям ухвалювати обґрунтовані фінансові рішення та відновлювати довіру до фінансових установ, що є надзвичайно важливим для соціально-економічного розвитку держави.

В Україні рівень фінансової грамотності населення знаходиться на дуже низькому рівні, що виявляється не лише в обмеженому знанні про використання фінансових інструментів, але й у низькому рівні довіри до фінансової системи та її інститутів. Ця проблема стоїть особливо гостро через специфіку історичного розвитку країни. Радикальні зміни умов життя під час ринкової трансформації, а також негативний досвід, пов'язаний зі знеціненням заощаджень, фінансовими пірамідами, банкрутством банків та іншими кризами, суттєво вплинули на цілі покоління українців, посиливши їхню недовіру до фінансової системи.

Недостатній рівень фінансової грамотності є «перешкодою для повного використання можливостей страхових компаній, що обмежує доступ населення до страхових послуг» [3]. Для подолання цих викликів необхідно вдосконалювати програми фінансової грамотності, спрямовані на розвиток відповідних компетенцій в потенційних споживачів фінансових продуктів та послуг. Держава спільно з фінансовими організаціями та бізнес-структурами

має створити необхідні умови для реалізації різноманітних просвітницьких заходів на фінансово-економічну тематику. Це включає розробку доступних освітніх курсів, тренінгів та інформаційних кампаній, спрямованих на підвищення фінансової грамотності, розвиток цифрових навичок, формування свідомого підходу до управління особистими фінансами та використання фінансових продуктів.

Країни з високим рівнем економічного розвитку вже давно визнали важливість фінансової обізнаності населення як ключового чинника соціально-економічного розвитку та утвердження демократичних принципів врядування. Фінансова освіта дорослих в цих країнах розглядається як вигідна інвестиція в економічний прогрес і пріоритетний інструмент підтримки суспільної стабільності. Водночас деякі вчені висловлюють думку, що «фінансовій грамотності надається менше значення в країнах із більш щедрими системами соціального забезпечення, оскільки вони дають людям менше стимулів заощаджувати та накопичувати багатство, а отже, інвестувати у фінансову грамотність» [4].

В українських реаліях розвиток фінансових та цифрових навичок населення стає ключовим фактором підвищення рівня фінансової інклюзії у страховому секторі та чинником забезпечення доступності страхових послуг. Фінансова грамотність дає можливість людям краще розуміти засадничі принципи страхування, сприяє усвідомленому вибору страхового захисту, дозволяє ефективно захищати свої права та покращувати якість життя. Цифрові технології розширюють можливості споживачів щодо використання страхових продуктів, полегшують взаємодію з фінустановами, роблячи ці процеси більш прозорими та доступними.

Для створення інклюзивного страхового ринку важливо не лише підвищувати рівень фінансової та цифрової грамотності, але й стимулювати страхові компанії збільшувати свою присутність у регіонах, забезпечувати зручне та доступне обслуговування клієнтів. Страховики мають зосередитися на розробці зрозумілих і простих страхових продуктів, які відповідатимуть реальним потребам клієнтів і будуть доступними для представників різних соціальних груп. Страхові компанії повинні фокусуватися на інноваціях, особливо в цифровому просторі, щоб розробляти новітні страхові продукти та послуги. Цифрові інновації можуть включати онлайн-платформи для купівлі страховок, мобільні додатки для управління полісами, а також використання великих даних та штучного інтелекту для персоналізації пропозицій. Такий підхід дозволяє страховикам бути більш інклюзивними та забезпечувати рівний доступ до страхових послуг для всіх клієнтів.

Таким чином, інклюзивний та стійкий страховий ринок здатний краще протистояти економічним потрясінням і сприяти загальному економічному добробуту в країні. Формування інклюзивного середовища у страховому секторі передбачає не лише усунення існуючих бар'єрів та перешкод для отримання страхового захисту потенційними споживачами страхових послуг, але й створення умов для їх включення у страхові відносини. Вирішення цих завдань базується на зміні системи цінностей учасників страхового ринку та підвищенні їх страхової культури, використанні досягнень науково-технічного прогресу, інноваційному управлінні, підвищенні матеріального та культурного рівня населення, їх фінансової та цифрової грамотності потенційних споживачів страхових продуктів.

Література:

1. Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут України. URL: <https://surl.li/hoqsoo> (дата звернення: 21.11.2024).
2. Чвортко Л. А., Корнієнко Т. О., Вінницька О. А. Фінансова інклюзія на страховому ринку України: передумови та чинники формування. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2022. Вип. 18. Т. 2. С. 146-158. DOI: 10.15330/apred.2.18.146-158.
3. Чвортко Л. А. Роль фінансової грамотності у формуванні інклюзивного страхового ринку. *Modern engineering and innovative technologies*. 2024. Вип. 32. Ч. 2. С. 99-103. DOI: 10.30890/2567-5273.2024-32-00-031
4. Jappelli T, Padula M. Investment in financial literacy and saving decisions. *Journal of Banking & Finance*. 2013. Vol. 37. Issue 8. Pp. 2779-2792.
5. PISA 2022 Financial Literacy Framework. OECD iLibrary. URL: <https://surl.li/ibaghb> (дата звернення: 21.11.2024).